

Andrzej Piwowar

Funkcje i zadania arcykapłana według Księgi Mądrości Syracha

Verbum Vitae 17, 107-132

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

FUNKCJE I ZADANIA ARCYKAPŁANA WEDŁUG KSIĘGI MĄDROŚCI SYRACHA¹

Ks. Andrzej Piwowar

Księga Mądrości Syracha wyróżnia się spośród innych ksiąg mądrościowych Starego Testamentu² zainteresowaniem kultem w wielu jego aspektach począwszy od tych najważniejszych (kapłaństwo, ofiary, normy liturgiczne), aż do tych o mniejszym znaczeniu, jak np. czasy święte czy praktyki niedozwolone³. To zainteresowanie kultem ze strony Mędrca nie oznacza jednak, że był on kapłanem. Wielu egzegetów uważa, że Syrach nie przynależał do warstwy kapłańskiej, był laikiem, któremu jednak sprawy kultu były bardzo bliskie. Mędrzec nie patrzył na nie jedynie z punktu widzenia ściśle rytualistycznego, lecz także estetycznego, moralnego, a nawet politycznego. Aspekt estetyczny wyraża się w opisach szat liturgicznych Aarona (por. Syr 45,7c-13) i Szymona (por. Syr 50,5-11) oraz

¹ Niniejszy artykuł opiera się na tekście greckim Księgi Mądrości Syracha, ze względu na fakt, że jest to tekst kanoniczny. Numeracja wersetów zostaje przejęta z Biblii Tysiąclecia, tak aby czytelnik mógł łatwo odnaleźć analizowane teksty oraz odniesienia do nich.

² Mówiąc o księgach mądrościowych Starego Testamentu autor nie wlicza do tej grupy Księgi Psalmów.

³ Por. N. Calduch-Benages, *Le vesti di Aronne, simbolo culturale (Sir 45,6-22)*, PSV 60 (2009), 69.

w opisie liturgii sprawowanej przez arcykapłana z udziałem kapłanów i całego ludu (por. Syr 50,12-21). Drugi aspekt, tj. moralny, przejawia się w potępieniu kultu, który odezwany jest od sprawiedliwości i miłości drugiego człowieka (por. Syr 34,18-26) oraz w stwierdzeniu, że właściwe składanie ofiar jest jednym ze sposobów wypełniania Prawa (por. Syr 35,1-10)⁴. W końcu aspekt polityczny przejawia się w porównaniu przymierza zawartego z Aaaronem i Pinchaszem, które jest wieczne i dotyczy wszystkich ich potomków (por. Syr 45,7.15.24) z przymierzem zawartym z Dawidem, które odnosiło się jedynie do jednego z jego synów (por. Syr 45,25), a którego kresem stała się niewola (por. Syr 49,4). W ten sposób Mędrzec negatywnie ocenił monarchię i odrzucił instytucję króla, którego zastąpił arcykapłan (por. Syr 50,1-4)⁵.

Księga Syracha poświęca wiele miejsca samym kapłanom. Ukazuje początek starotestamentalnego kapłaństwa, ujmując go jako wieczne przymierze, które Bóg zawarł z Aaaronem i Pinchaszem. Właśnie owo przymierze stało się podstawą całej teologii kapłaństwa (zob. np. Syr 7,29-31). Mówiąc o kapłanach, Mędrzec ukazuje ich funkcje i zadania z perspektywy przede wszystkim powyżnaniowej. Najważniejszym zadaniem kapłanów było sprawowanie kultu i celebrowanie uroczystości liturgicznych (zob. Syr 45,14-16; 50,11-21). Nie były to jednak jedyne ich zadania w czasach współczesnych Syrachowi. Obok zadań i obowiązków kultycznych kapłani, a zwłaszcza arcykapłan, wykonywali czynności związane z wydawaniem wyroków sądowych, byli odpowiedzialni za nauczanie Prawa, a także przejęli obowiązki władców związane z kierowaniem państwem⁶. Niniejszy artykuł poświęcony jest przedstawieniu powyższych funkcji i obowiązków, które

⁴ Por. V. Morla Asensio, *Libri sapienziali e altri scritti* (Introduzione allo studio della Bibbia 5), Brescia 1997, 200-201.

⁵ Por. A. Minissale, *Siracide. Le radici nella tradizione* (LoB 1.17), Brescia 1988, 36-37.

⁶ Por. T. Maertens, *L'éloge des pères (Ecclesiastique XLIV-L)* [Lumiere et vie 5], Bruges 1956, 96-97.

arcykapłan wraz z kapłanami spełniali w powygnanowej wspólnocie Izraela. Najpierw zostaną przedstawione funkcje związane z kultem, a następnie z sądownictwem, nauczaniem i na końcu wyrażające troskę o dobro powierzonego ich pieczy ludu.

FUNKCJE LITURGICZNE

Zadania i obowiązki związane ze sprawowaniem kultu i celebrowaniem uroczystości liturgicznych były głównymi funkcjami kapłanów. Z tego też powodu Syrach poświęca im najwięcej miejsca i przedstawia je najdokładniej i najobszerniej ze wszystkich kompetencji kapłańskich⁷.

Kapłaństwo starotestamentalne, zdaniem Mędrca, opiera się na wyborze Aarona przez Boga (*wybrał go ze wszystkich żyjących* – 45,16a). Wybór ten stał się podstawą przymierza, które jest wieczne i niezmienne (*zawarł z nim wieczne przymierze* – 45,7a). Syr 45,15c rozszerza owo przymierze na wszystkich potomków Aarona. Przymierze to zostało zewnętrznie wyrażone poprzez konsekrację Aarona: *Mojżesz wprowadził go w czynności kapłańskie i namaścił go olejem świętym* (45,15ab; por. Kpł 8,1-13). W ten sposób urząd kapłański został oficjalnie potwierdzony jako zgodny z wolą Bożą i uprawomocniony – uświęcony mocą samego Prawa. Tekst grecki mówi o napelnieniu rąk Aarona. Gest ten jest symbolem nadania urzędu (zob. tekst hebrajski Wj 28,41; 29,9.29.33.35; Kpł 8,33; 16,32)⁸. Namaszczenie olejem świętym, podobnie jak w przypadku namaszczenia na króla, jest potwierdzeniem praw i misji,

⁷ Zob. H. Stadelmann, *Ben Sira als Schriftgelehrter* (WUNT 6), Tübingen 1980, 277.

⁸ Por. G. Pérez Rodríguez, *Eclesiastico*, w: *Biblia Comentada*, IV: *Libros Sapienciales* (Biblioteca de autores cristianos), red. M.G. Cordeiro, G. Pérez Rodríguez, Madrid 1967², 1279. G. Sauer uważa, że napelnienie rąk odnosi się do przekazania kapłanom części ofiar, które miały stanowić ich utrzymanie (zob. G. Sauer, *Jesus Sirach / Ben Sira* [Das Alte Testament Deutsch. Apokryphen 1], Göttingen 2000, 310).

jaka namaszczony otrzymywał od samego Boga oraz znakiem szczególnej relacji z Nim. W ten sposób arcykapłan zostaje postawiony w hierarchii społecznej obok króla i z nim zrównany⁹.

Bezpośrednimi skutkami wypływającymi z powierzenia czynności kapłańskich Aaronowi jest okrycie go chwalebną szatą, którą Syrach opisuje dokładnie w 45,8-12, sprawowanie kultu, bycie kapłanami (por. Wj 28,3.41.43) i błogosławienie ludu imieniem Bożym (zob. 45,15ef)¹⁰. Powyższe zadania nałożone na Aarona odnoszą się nie tylko do niego samego, lecz także do jego potomków. W ten bardzo ogólny sposób Mędrzec nakreślił obowiązki i zadania kapłanów. Podstawowym z nich jest sprawowanie kultu¹¹. Pośrednio z tym najważniejszym obowiązkiem wiąże się również błogosławieństwo ludu świętym imieniem Boga, czyli przekazywanie mu dobrodziejstw i łask Bożych (por. Lb 6,22-27)¹². Pwt 10,8 wymienia podobne zadania kapłanów: noszenie Arki Przymierza, stanie przy Panu, służba Jemu i błogosławienie jego imieniem.

Trudno jest powiedzieć, co Syracydes miał na myśli, pisząc o byciu kapłanami, jest to stwierdzenie bardzo ogólne, które nie zostało przez Mędrca w żaden sposób sprecyzowane. Wydaje się, że ogólnikowe stwierdzenia dotyczące zadań kapłanów zostają sprecyzowane w dalszych wersetach, następujących bezpośrednio po 45,15. Słowa mówiące o sprawowaniu kultu (45,15e) zostają doprecyzowane w 45,16b-d; sprawowanie kultu zostaje wyjaśnione jako składanie ofiar (kadzidla¹³) Panu (w. 16b;

⁹ Por. T. Maertens, 98-99.112-114; G. Sauer, 310.

¹⁰ Por. L.G. Perdue, *Wisdom and Cult. A Critical Analysis of the Views of Cult in the Wisdom Literatures of Israel and the Ancient Near East* (Society of Biblical Literature Dissertation Series 30), Missoula 1977, 191-192; G. Pérez Rodríguez, 1279; G. Sauer, 310; H. Stadelmann, 275-276.

¹¹ Por. G. Pérez Rodríguez, 1279.

¹² Por. C. Mopsik, *La Sagesse de ben Sira* (Les Dix Paroles), La-grasse 2003, 285-286; G. Sauer, 310.

¹³ Zob. T. Maertens, 110.

w w. 16c ofiara ta określona jest jako pamiątka¹⁴) oraz dokonywanie przeblagania za lud (w. 16d; por. Kpł 16,32-34)¹⁵. Być może bycie kapłanem, o którym jest mowa w 45,15e należy wyjaśnić w świetle 45,17. Jeśli ta interpretacja jest poprawna, to bycie kapłanem, zdaniem Mędrcy, łączyłoby się ze sprawowaniem władzy sądowniczej i nauczaniem Prawa, co zostanie omówione w dalszej części artykułu.

Syrach, mówiąc o Aaronie, skupił się przede wszystkim na ukazaniu podstaw teologicznych urzędu kapłańskiego i określeniu tego, kto może prawowiernie wypełniać czynności kapłańskie. W II poł. II w. przed Chr., a więc w czasach, w których żył Mędrzec, doszło do poważnych nadużyć dotyczących urzędu arcykapłana (kupowanie tej godności od Seleucydów przez Jazona i Menelaosa, którzy nie pochodzili z rodu Aarona, a więc nie mieli prawa sprawować tego urzędu). Syr 45,6-22 jest jednoznacznym głosem Syracha w obronie prawowiernego arcykapłana Oniasza III, który został pozbawiony swego urzędu i opowiedzeniem się za kapłaństwem aaronowym¹⁶. Właśnie takie założenia spowodowały, że autor nie ukazał dokładnie i nie omówił w sposób bardziej szczegółowy żadnego z zadań nałożonych na kapłanów.

Mędrzec w poświęconej Aaronowi części Pochwały Ojców (45,6-22) mówi jedynie, że składał on nieustannie ofia-

¹⁴ Por. Kpł 2,2.9.16; Syr 38,11; 45,16; 50,16. Pamiątką nazywano pewną część ofiary, która była spalana na ołtarzu. Miała ona pobudzać Boga do pamięci o osobie składającej ofiarę (por. J.E. Hartley, *Leviticus* [WBC 4], Dallas 1992, 30; R. Petraglio, *Il libro che contamina le mani. Ben Sirac rilegge il libro e la storia d'Israele*, Palermo 1993, 125; A. Tronina, *Księga Kapłańska* [Nowy Komentarz Biblijny. Stary Testament III], Łódź 2006, 85). R. De Vaux podaje jeszcze inną możliwość interpretacji owej pamiątki. Zdaniem tego uczonego pamiątka była małą częścią całej ofiary, która miała reprezentować całą ofiarę i przypominać o niej Bogu (zob. R. de Vaux, *Instytucje Starego Testamentu*, Poznań 2004, 434). Por. także J. Milgrom, *Leviticus 1 – 16* (AB 3), New York 1991, 181-182.

¹⁵ Zob. T. Maertens, 111-112.

¹⁶ Por. S.M. Olyan, *Ben Sira's Relationship to the Priesthood*, HTR 80:3 (1987), 261-286.

ry całopalne dwa razy dziennie (45,14; por. Wj 29,38-46; Lb 28,3-8). Autor odnosi się tu do *min^ehāh*. Była to ofiara arcykapłana, o której mówi Kpl 6,7-16¹⁷. *Min^ehāh* składała się z ofiary pokarmowej (mąka zmieszana z oliwą), która była połączona z ofiarą płynną (wino) i ofiarą kadzielną¹⁸. Syrach, mówiąc o tej ofierze, podkreśla różnicę pomiędzy ofiarą tego typu złożoną przez Aarona i przez zwykłego kapłana. Ofiary składane przez brata Mojżesza były składane dwa razy dziennie, podczas gdy te składane przez innych kapłanów były ofiarowywane jedynie jeden raz na dzień. Ponadto w pierwszym wypadku cała ofiara była spalana dla Pana i nikt nie mógł z niej spożywać żadnej części¹⁹.

Mędrzec tuż po postaci Aarona przywołuje jego wnuka – Pinchasa (Syr 45, 23-26). Odwołując się do wydarzeń opisanych w Lb 25, 1-13 mówi o jego gorliwości w bojaźni Bożej, która stała się podstawą zawarcia również z nim, podobnie jak z Aaronem, przymierza, które Syracyles nazywa przymierzem pokoju (45,24a). Dotyczy ono dziecizczenia godności kapłańskiej przez jego potomków na wieki (45,24cd). Na podstawie tego przymierza Pinchas stał się zwierzchnikiem przybytku (dosłownie *aby rządził świętymi*²⁰) i całego ludu (Syr 45,24b). Grecki czasownik *prostatoō* (*rządzić, opiekować się czymś*²¹) występuje jeszcze tylko raz w Septuagincie, w kontekście bardzo zbliżo-

¹⁷ Por. T. Maertens, 108-109; G. Sauer, 310; P.W. Skehan, A.A. Di Lella, *The Wisdom of Ben Sira* (AB 39), New York 1987, 512.

¹⁸ Por. R. de Vaux, 429.434-435.443-444.481.

¹⁹ Por. R. Petraglio, 125. A także A. Tronina, 128-130.

²⁰ Tekst grecki (*prostatoin hagiōn*) jest dwuznaczny i zależy od interpretacji substantywizowanego przymiotnika *hagiōn*. Jeśli uznamy, że jest to *genetivus pluralis* rodzaju męskiego, to należałoby przetłumaczyć go jako *świętych* (w znaczeniu świętych ludzi, por. Syr 45,2), a jeśli uznamy, że jest to *genetivus pluralis* rodzaju nijakiego, to będzie odnosił się on do świętych przedmiotów (por. Syr 7,31), czyli być może do samego przybytku i jego sprzętów.

²¹ Por. *A Greek – English Lexicon*, red. H.G. Liddell, R. Scott, Oxford 1996⁹, 1526; *A Greek – English Lexicon of the Septuagint*, red. J. Lust, E. Eynikel, K. Hauspie, t. II, Stuttgart 1996, 405.

nym do Syr 45,24b. W 1 Mch 14,47 czytamy, że Szymon (Machabeusz) wyraził zgodę, aby pełnić czynności arcykapłańskie oraz aby stać na czele wszystkich (*prostatēsai pantōn*), tzn. stać na czele wojsk i być etnarchą (było to stanowisko wyższe od wodza, jednak niższe od króla). Na podstawie tego tekstu możemy stwierdzić, że władza przekazana Pinchasowi w zakresie kultu odnosiła się do zarządzania wszystkimi sprawami odnoszącymi się zarówno do świątyni jak i do kapłanów, obejmowała więc wszystkie aspekty życia związanego ze sprawowaniem kultu.

To, co Mędrzec powiedział w sposób bardzo ogólny o zadaniach i obowiązkach kapłanów w pochwaleniu Aarona i Pinchasa, zostaje rozwinięte w ostatniej części Pochwały Ojców, która dotyczy arcykapłana Szymona, syna Oniasza (50,1-21). Już sama struktura tekstu wyraźnie ukazuje, że Syrach zamierzał przedstawić Szymona jako wybitnego arcykapłana, ponieważ całkowicie skoncentrował się na jego funkcjach i zadaniach kapłańskich. W Syr 50,1-21 można wyróżnić pięć następujących części:

1. 50,1-4 – Szymon jako budowniczy,
2. 50,5-10 – Szymon jako najwyższy kapłan,
3. 50,11-15 – Szymon składa ofiarę,
4. 50,16-19 – Szymon podczas święta,
5. 50,20-21 – błogosławieństwo arcykapłana²².

Jak widać z powyższej struktury tekstu, autor ukazał arcykapłana Szymona przede wszystkim przez pryzmat jego funkcji liturgicznych. Jedynie pierwsza część poematu

²² Zob. O. Mulder, *Two Approaches: Simon the High Priest and YHWH God of Israel/God of All in Sirach 50*, w: *Ben Sira's God. Proceedings of the International Ben Sira Conference Durham – Ushaw College 2001* (BZAW 321), Berlin-New York 2002, 223; Tenże, *Simon the High Priest in Sirach 50. An Exegetical Study of the Significance of Simon the High Priest as Climax to the Praise of the Fathers in Ben Sira's Concept of the History of Israel* (JSJS 78), Leiden-Boston 2003, 53-59. Por. także J. Marböck, *Der Hohepriester Simon in Sir 50. Ein Beitrag zur Bedeutung von Priestertum und Kult im Sirachbuch*, w: *Thesaurus of Wisdom. Studies in Ben Sira and The Book of Wisdom* (BETL CXLIII) Fs M. Gilbert, red. N. Calduch-Benages, J. Vermeulen, Leuven 1999, 217.

tu (ww. 1-4) ukazuje go jako pełniącego zadania pozaliturgiczne – odnoszące się do zadań arcykapłana jako tego, który pełni rolę przywódcy narodu.

Dalsze części poematu poświęconego Szymonowi ukazują go podczas spełniania czynności liturgicznych. Znamienne jest to, że Mędrzec opisał celebrację liturgiczną dnia przebłagania²³. Ukazuje więc Szymona podczas najważniejszego święta żydowskiego celebrowanego przez cały lud w świątyni Jerozolimskiej²⁴. Dzięki temu umiejscowieniu w żydowskim roku liturgicznym opisu arcykapłana z jednej strony autor podkreśla wyjątkowe znaczenie jego posługi (uwolnienie ludu od popełnionych grzechów) i wyjątkową relację z Bogiem (tylko najwyższy kapłan mógł wejść poza zasłonę, która oddzielała Święte

²³ Zdecydowana większość egzegetów uważa, że Syr 50,5-21 przedstawia liturgię dnia pojednania (zob. F.Ó. Fearghail, *Sir 50,5-21: Yom Kippur or The Daily Whole-Offering?*, Bib 59 (1978), 301-302; T.R. Lee, *Studies in the Form of Sirach 44 – 50* [SBL Dissertation Series 75], Atlanta 1986, 14.236-237; L.G. Perdue, 195; G. Pérez Rodríguez, 1298; R. Petraglio, 392; P.W. Skehan, A.A. Di Lella, 550.551-552; D.P. Wright, *Day of Atonement*, w: *The Anchor Bible Dictionary*, D.N. Freedman red., t. II, New York 1992, 76), inni zaś twierdzą, że tekst ten jest połączeniem opisu liturgii tego święta z opisem ofiary codziennej (zob. J.G. Snaith, *Ben Sira's Supposed Love of Liturgy*, VT 2 (1975), 173-174; S. Szymik, *Żydowskie święta późniejsze*, w: *Życie religijne w Biblii*, red. G. Witaszek, Lublin 1999, 337). Cytowany wcześniej artykuł F.Ó. Fearghaila jest najobszerniejszym studium uzasadniającym, że opisana w Syr 50, 5-21 celebracja liturgiczna nie przedstawia liturgii dnia pojednania, lecz codzienną ofiarę całopalną (zob. F.Ó. Fearghail, 302-316). Opinię Fearghaila popiera A.A. Di Lella (por. P.W. Skehan, A.A. Di Lella, 550-551).

²⁴ Opis dnia przebłagania znajduje się w Kpl 16, tekst ten stanowi centrum owej księgi, która z kolei jest centralną księgą Pięcioksięgu. Już samo umiejscowienie tego dnia w centrum Pięcioksięgu jest ważną wskazówką potwierdzającą jego wielkie znaczenie (zob. J.E. Hartley, *Atonement, Day of*, w: *Dictionary of the Old Testament: Pentateuch*, T.D. Alexander, D.W. Baker, red., Downers Grove, Leicester 2003, 55; Tenże, *Leviticus* [WBC 4], Dallas 1992, 217.243; A. Tronina, 233.248). O dniu pojednania jako najważniejszym święcie żydowskim mówi T. Maertens, 111-112.

Świątych od reszty świątyni²⁵; por. Kpł 16,2), z drugiej zaś jego chwałę i wspaniałość po wyjściu z najważniejszego miejsca świątyni – Świętego Świątych (50,5)²⁶. Ukazanie Szymona tuż po wyjściu z najważniejszego miejsca świątyni jerozolimskiej podkreśla ponadto jego doskonałość moralną, ponieważ, gdyby Bóg ujrział jakąś niedoskonałość w arcykapłanie, zostałby on, zgodnie z wierzeniami izraelskimi, uśmiercony.

Chwała i wspaniałość arcykapłana opisana jest w drugiej części poematu w ww. 6-10²⁷. Syrach nie skupił się na dokładnym przedstawieniu elementów stroju najwyższego kapłana, ponieważ uczynił to szczegółowo w tekście poświęconym Aaronowi (por. 45,7c-13a)²⁸. Porównanie opisu stroju arcykapłana i Mądrości (Syr 24,13-17) oraz chwały Bożej wyrażonej w naturze (Syr 42,15-43,33, a zwłaszcza 43,1-12) wskazuje wyraźne podobieństwa pomiędzy nimi. Zdaniem Syracha najwyższy kapłan, pełniąc posługę liturgiczną, ubrany w swój strój kultyczny, objawia samego Boga, tak jak to czyni odwieczna Mądrość²⁹. Mędrzec tak opisał Szymona, aby zwrócić uwagę czytelnika na jego chwałę i świetność. Obie powyższe cechy nie są jednak jego przymiotami osobistymi, tzn. nie wypływają z niego samego, lecz ukazują chwałę i wielkość samego Boga. W ten sposób arcykapłan staje się pośrednikiem Boga, któ-

²⁵ Por. B. Celada, *El velo del templo*, *Cultura Biblica* 15 (1958), 109-112.

²⁶ Właśnie wejście i wyjście arcykapłana z miejsca Świętego Świątych wskazuje na liturgię dnia prześlągnięcia, ponieważ najwyższy kapłan mógł wejść tam jeden raz w roku właśnie podczas celebracji liturgicznej tegoż święta (zob. R. de Vaux, 518-519).

²⁷ Por. R. Petraglio, 393-395.

²⁸ Zob. N. Caldach-Benages, 76-80.

²⁹ Zob. Hayward R., *Sacrifice and World Order: Some Observations on Ben Sira's Attitude to the Temple Service*, w: *Sacrifice and Redemption*, red. S.W. Sykes, Cambridge 1991, 24; T. Maertens, 105; Marböck J., *Der Hohepriester Simon in Sir 50*, 219.223-224; Tenze, *Weisheit im Wandel. Untersuchung zur Weisheitstheologie bei Ben Sira* (BZAW 272), Berlin – New York 1999, 74; R. Petraglio, 394-395; G. Sauer, 339.

ry objawia światu i wierzącym przymioty Jego samego. To właśnie dzięki temu, że najwyższy kapłan jest odzwierciedleniem chwały Bożej, może nią napełnić świątynię. J. Maier mówi wprost o teofanii Boga³⁰.

Trzecia część poematu poświęconego Szymonowi (ww. 11-15) ukazuje go podczas składania ofiary. A. Minissale i wielu innych egzegetów twierdzą, że Syr 50,11-16 nie opisuje liturgii dnia pojednania, lecz odnosi się do ofiary porannej i wieczornej, która była składana każdego dnia (por. Syr 45,14 oraz Wj 29,38-46; Kpł 6,2-8; Lb 28,2-8)³¹. Zdaniem włoskiego egzegety ryt opisany w tej części poematu poświęconego Szymonowi odpowiada Misznie (*Tamid* 7,2-3)³². Szymon stoi przy ognisku ołtarza i odbiera z rąk kapłanów części ofiarne. Jest otoczony przez innych kapłanów (jego braci – synów Aarona), którzy pod jego przewodnictwem wspólnie składają ofiarę Bogu w obecności całego ludu. Tekst grecki, opisując otaczających Szymona kapłanów, używa słowa *stefano* (*korona, wieniec*), co podkreśla znaczenie, autorytet i władzę arcykapłana³³. W opisie ofiary, którą składa Szymon Mędrzec, pomija to, co jest ofiarowywane Bogu (baranek i najczystsza mąka zmieszana z oliwą), a koncentruje się na wspólnotowym wymiarze czynności liturgicznej. Sam opis ceremonii podkreśla wyjątkowe więzi pomiędzy Szymonem jako najwyższym kapłanem a innymi kapłanami niższej rangi. Nie są oni przedstawieni jako jego współpracownicy czy podwładni, lecz jako osoby bardzo bliskie arcykapłanowi – określani zostają jako jego bracia (synowie Aarona; por 50,16a)³⁴. Ostatni werset tej części

³⁰ Zob. J. Maier, *Self-Definition, Prestige, and Status of Priests Towards the End of the Second Temple Period*, BTB 23 [1993], 141.

³¹ R. Petraglio stwierdza, że Syr 50,16-19 jest najstarszym opisem ofiary porannej, jakim dziś dysponujemy (zob. R. Petraglio, 395).

³² Zob. A. Minissale, *Siracide* (Nuovissima versione della Bibbia 23), Milano 2002³, 238-239. Zob. także C. Mopsik, 315; L.G. Perdue, 191; R. Petraglio, 395; J.G. Snaith, 173.

³³ Por. O. Mulder, *Simon the High Priest in Sirach* 50, 291.

³⁴ Por. O. Mulder, *Simon the High Priest in Sirach* 50, 291; R. Petraglio, 396; G. Sauer, 340.

(w. 15) mówi o błogosławieństwie kielicha wina (dosł. *krwi winnego grona*) i wylaniu go na ołtarz ku czci Boga jako miłą woń (również Wj 29,40; Kpł 23,13; Lb 15,1-10 i 28,7 mówią o ofiarach płynnych składanych z wina)³⁵.

Część trzecia (ww. 16-19) ukazuje dalszy przebieg celebracji liturgicznej: granie na trąbach przez kapłanów (por. Lb 10,10) i śpiew oraz reakcję wiernych zebranych w świątyni, która wyraża się przez oddanie czci Bogu (padnięcie na twarz w geście prostracji; por. 2 Krn 29,28) i modlitwę osobistą każdego z zebranych do Miłosiernego. O. Mulder na podstawie opisu czynności liturgicznych twierdzi, że w Syr 50,16-19 przedstawiona została liturgia związana ze świętowaniem Nowego Roku (Rosh Hashanah)³⁶. W tej części postać arcykapłana nie stoi na pierwszym planie. Szymon usuwa się w cień, jest obecny, ale główną rolę odgrywają kapłani niższego stopnia i lud, który oddaje cześć Bogu i modli się o przebłaganie grzechów. Być może był to moment, w którym arcykapłan wchodził do Świętego Świętych i znikał wszystkim z oczu, aby tam przed Bogiem błagać o miłosierdzie nad sobą i wszystkimi wiernymi.

Celebracja kończyła się udzieleniem przez arcykapłana błogosławieństwa całemu zgromadzeniu i wypowiedzeniu nad nim świętego imienia Bożego (w. 20)³⁷. W ten sposób Szymon wypełnia jedno z zadań, jakie zostało powierzone Aaronowi (por. 45,15f; a także Kpł 9,22-23; Lb 6,22-27³⁸).

³⁵ Por. O. Mulder, *Two Approaches: Simon the High Priest and YHWH*, 224; Tenże, *Simon the High Priest in Sirach 50*, 292-293; G. Sauer, 340; P.W. Skehan, A.A. Di Lella, 553.

³⁶ Zob. O. Mulder, *Two Approaches: Simon the High Priest and YHWH*, 225; Tenże, *Simon the High Priest in Sirach 50*, 168-175.294.

³⁷ W Starym Testamencie błogosławieństwo nie było traktowane jedynie w wymiarze duchowym, jak je rozumiemy często w naszych czasach. Było ono uważane za coś bardzo konkretnego i odnosiło się również do życia zewnętrznego człowieka. Zapewniało mu ono płodność, bogactwo, szczęście, radość, dawało mu ono życie i sukces (por. R. Petraglio, 399-400).

³⁸ Zob. R. Petraglio, 400-401; P.W. Skehan, A.A. Di Lella, 554.

Lud po raz kolejny padał na twarz, aby przyjąć błogosławieństwo, które przekazywał im najwyższy kapłan (w. 21). Zdaniem niektórych uczonych imię Boże było wzywane nad ludem nie tylko w dniu przeblagania, lecz także każdego dnia w czasie składania ofiary codziennej³⁹.

Posługa liturgiczna arcykapłana Szymona dokonuje się nie tylko przed ludem (por. 50,13c.17a.19a.20b), lecz także na rzecz ludu. Najwyższy kapłan stoi pomiędzy Bogiem i Jego ludem, pełni rolę pośrednika⁴⁰. Odpowiedzią ludu na działanie pośredniczące arcykapłana jest prostracja (upadnięcie twarzą na ziemię w celu oddania czci Bogu). Gest ten świadczy z jednej strony o uobecnieniu Jahwe we wspólnocie ludu (wierni tworzący zgromadzenie liturgiczne są świadomi bliskości Boga, dlatego padają na twarz, aby oddać Mu cześć), z drugiej zaś strony, posługa najwyższego kapłana wzbudza wiarę ludu w swego Pana i prowadzi do niej⁴¹. W ten sposób każdy arcykapłan jest w sposób szczególny odpowiedzialny za wiarę narodu – prowadzi do niej i umacnia ją.

FUNKCJA SĘDZIEGO

Podstawą funkcji liturgicznych arcykapłana było przyznanie, które Bóg zawarł z Aaronem – pierwszym kapłanem. Natomiast podstawą władzy sędowniczej, o której mówi Syr 45,17b, jest przekazanie bratu Mojżesza władzy nad przepisami sądowymi (*en diathēkais*⁴² *krimatōn*;

³⁹ Zob. J. Maier, *Self-Definition, Prestige, and Status of Priests Towards the End of the Second Temple Period*, BTB 23 (1993), 144; C. Mopsik, 318; R. Petraglio, 402-403.

⁴⁰ Por. J. Marböck, *Der Hohepriester Simon in Sir 50*, 221-222.

⁴¹ Por. R. Petraglio, 396-397.399.

⁴² W Księdze Mądrości Syracha rzeczownik *diathēkē* aż 10 razy jest użyty w znaczeniu hebrajskiego *hōq* (*prawo, przepis*; zob. J. Behm, *diathēmi, diathēkē*, w: *Theological Dictionary of the New Testament*, red. G. Kittel, t. II, Grand Rapids 1995, 106). Na takie znaczenie wskazuje również liczba mnoga rzeczownika, która w przypadku znaczenia „przymierze” byłaby raczej niezrozumiała.

w. 17b), które dokonało się poprzez danie mu Bożych przykazań (*entolais autou*; w. 17a).

Wypowiedź Syracha jest zaskakująca, ponieważ to Mojżesz, a nie Aaron, otrzymał Prawo (por. Wj 19), o czym Mędrzec wyraźnie mówi w Syr 45,3c.5c⁴³. Pobieżna i nieuważna lektura Syr 45,17ab i 45,3c.5c może sugerować, że Prawo zostało dane przez Boga zarówno Mojżeszowi jak i jego bratu, co nie byłoby zgodne z tym, co mówi na ten temat Pięcioksiąg. Można odnieść wrażenie, że Mędrzec przypisuje w procesie przekazania nakazów Bożych tę samą rolę obu postaciom, jednak tak nie jest⁴⁴. Nieco bardziej dogłębna analiza powyższych tekstów wskazuje jednoznacznie, że istnieje zasadnicza różnica pomiędzy rolą, jaką odegrał Mojżesz, a rolą Aarona. Mojżesz otrzymał od Boga przykazania – Prawo (*edōken autōi entolas nomon dzōēs*; 45,5c), Syrach odnosi się tu do wydarzeń historycznych, które dokonały się na górze Synaj. To Mojżesz był odbiorcą Prawa. Aaron natomiast otrzymał od Boga nie przykazania, ale władzę nad nimi (*edōken eksousian*; 45,17ab), której przedmiotem były wyroki sądowe – sądenie (por. Pwt 31,9)⁴⁵. Nie otrzymał

⁴³ Por. H. Stadelmann, 278.

⁴⁴ H. Stadelmann twierdzi, że postawienie Aarona obok Mojżesza w procesie otrzymania Prawa i władzy sędziowskiej może mieć znaczenie apologetyczne. Syrach poprzez tę wypowiedź broniłby przywilejów kapłańskich dotyczących nauczania i stosowania Prawa wobec uzurpacji środowisk niekapłańskich (być może chodzi o lewitów), które pragnęły posiadać te same przywileje co kapłani (por. H. Stadelmann, 278-281; a także L.G. Perdue, 191-194).

⁴⁵ Pojawiające się w tekście greckim wyrażenie *en diathēkais krimatōn* jest bardzo trudne do przetłumaczenia. Dużą trudność sprawia tu przyimek *en*, który w przypadku datiwu miejsca należy przetłumaczyć „w przepisach odnoszących się do sądów/wyroków sądowych”, jeśli zinterpretujemy go jako *instrumentalis*, to powinniśmy przetłumaczyć to wyrażenie jako „przez przepisy odnoszące się do sądów/wyroków sądowych”. Możliwa jest też interpretacja tego *datiwu* w sensie przyczynowym (*dativus causae*: „z powodu/ze względu na przepisy odnoszące się do sądów/wyroków sądowych”) lub towarzyszenia (*dativus sociativus*: „z przepisami odnoszącymi się do sądów/wyroków sądowych”). Kwestia interpretacji tego zwrotu pozostaje otwarta, ale

więc on Prawa, ponieważ to jego brat – Mojżesz był depozytariuszem przykazań. Aaron otrzymał władzę sądowniczą, która miała opierać się na Prawie (*en entolais autou*, w. 17a)⁴⁶. Powyższe stwierdzenie Mędrca wyraźnie mówi o władzy sądowniczej arcykapłana, ukazana została ona jako nadana przez samego Boga, jest więc niepodważalna i nie podlegająca dyskusji. Przekazanie tej władzy Aaronowi i jego potomstwu opiera się, tak jak powierzenie funkcji kultycznych, na wyborze, którego dokonał Bóg (Syr 45,16). O funkcji sędziowskiej kapłanów mówi również Pwt 17,8-12 i 21,5, są oni wymienieni obok sędziów jako ci, którzy rozstrzygają sprawy sądowe⁴⁷. Co więcej, kapłani w pierwszym tekście zostali wymieniani na pierwszym miejscu przed sędziami.

Kapłani uczestniczyli we władzy sądowniczej już w czasach Samuela (por. 1 Sm 7,15-16). Wzmianka ta nie jest jednak rozstrzygająca jednoznacznie na rzecz kapłanów, ponieważ Samuel był zarówno kapłanem jak i sędzią. 2 Krn 19,4-11 mówi już wyraźnie o władzy i zadaniach sądowniczych kapłanów i lewitów. Prawdopodobnie uczestniczenie kapłanów w wykonywaniu władzy sądowniczej zostało przeorganizowane za czasów Jozjasza (640-609).

G. Sauer uważa, że władzę sądowniczą, która została przekazana najwyższemu kapłanowi, należy łączyć z udzielaniem odpowiedzi za pomocą Urim i Tummim,

niewątpliwie chodzi tu o władzę sądową, którą otrzymał Aaron (por. H. Stadelmann, 277). Na temat znaczenia rzeczownika *krima* zob. F. Büchsel, *krima*, w: *Theological Dictionary of the New Testament*, red. G. Kittel, t. III, Grand Rapids 1995, 942.

⁴⁶ Por. R. Petraglio, 125. T. Maertens określa Aarona jako strażnika Prawa i mistrza – znawcę Prawa (zob. T. Maertens, 107). J. Vella nieco inaczej widzi rolę Aarona w procesie przekazania Prawa Izraelitom. Jego zdaniem Mojżesz otrzymał Prawo, aby przekazać je ludowi, zaś Aaronowi zostało ono przekazane przez Mojżesza, aby nauczał lud Prawą (zob. J. Vella, *Eclesiastico*, w: *La Sagrada Escritura. Texto y comentario. Antiguo Testamento, V. Eclesiástico, Isaías, Jeremías, Ezequiel*, red. A.T. Fernández, Madrid 1970, 192).

⁴⁷ Por. J. Maier, 143-144; G. Pérez Rodríguez, 1279; R. Petraglio, 125-126.

czyli rzucaniem losów i w ten sposób rozstrzygnięciem spornych kwestii⁴⁸.

R. Petraglio, odwołując się do I. Lévięgo, stwierdza, że Syrach, mówiąc o władzy sądowniczej arcykapłana, chciał wyeksponować i podkreślić autorytet i potęgę najwyższych kapłanów swoich czasów⁴⁹.

FUNKCJA NAUCZYCIELA

Struktura tekstu greckiego wskazuje ścisłą łączność, a właściwie zależność funkcji nauczyciela od funkcji sędziego. Bezokoliczniki *didaksai* (*uczyć, nauczać*; w. 17c) i *fōtisai* (*napelniać światłem, oświecać*; w. 17d) pełnią funkcję *infinitivus finalis*, czyli należy je tłumaczyć jako zdania podrzędne celowe. Pouczanie Jakuba i oświecanie Izraela z jednej strony jest możliwe wyłącznie dlatego, że Aaron otrzymał, za pośrednictwem przykazań, władzę nad przepisami sądowymi, z drugiej zaś strony konsekwencją otrzymania ich jest funkcja nauczyciela – ma je przekazywać, nauczać ich innych. Powyższa zależność nadania władzy nad przepisami prawnymi i nauczania ukazuje również przedmiot nauczania, jaki został zlecony kapłanom. Mają oni nauczać Prawa i jego przestrzegania. Wyraźnie o tym zakresie mówi w. 17d (*aby oświecał Izraela w Bożym Prawie*⁵⁰).

To samo zadanie otrzymał również Mojżesz. W Syr 45,5 czytamy, że otrzymał on Prawo (przykazania, prawo życia i wiedzy), *aby nauczał Jakuba przymierza*. Zadaniem Aarona jest również nauczanie Jakuba, lecz nie przymierza (zadanie Mojżesza), a *świadectw (ta marty-*

⁴⁸ Zob. G. Sauer, 310-311. Por. także G. Pérez Rodríguez, 1278. Na temat użycia Urim i Tummim zob. R. de Vaux, 367-368.

⁴⁹ Por. R. Petraglio, 126.

⁵⁰ Tekst grecki mówi *en nomōi autou* co należałoby przetłumaczyć „w Jego Prawie” (*dativus loci*) lub „za pośrednictwem Jego Prawa” (*dativus instrumentalis*). Zaimek dzierżawczy *autou* odnosi się bowiem do Boga – dawcy nakazów (w. 17a).

ria; w. 17c). Jak rozumieć owe świadectwa? Do czego one odnoszą się? Syrach tylko jeden raz poza 45,17 użył w swoim dziele rzeczownika *martyrion*. Pojawia się ono w modlitwie o wybawienie Izraela w Syr 36,14: *Daj świadectwo tym, którzy od początku są Twoimi stworzeniami, i wypełnij prorocтва dane w Twym imieniu*. Analizowany przez nas rzeczownik występuje tu w znaczeniu rzeczywistego potwierdzenia prawdziwości wiary w Boga. W Septuagincie *martyrion* w liczbie pojedynczej występuje w znaczeniu obiektywnego świadectwa lub oznacza ukazanie bądź potwierdzenie faktyczności – prawdziwości jakiegoś wydarzenia lub bezbłędności jakiejś wypowiedzi⁵¹. Jednak w Syr 45,17c rzeczownik ten występuje w liczbie mnogiej, co zmienia jego znaczenie albowiem w *pluralis* odnosi się on do Prawa (zob. tekst grecki Wj 25,15nn; 30,6), a dokładniej do konkretnych nakazów i przepisów prawnych⁵². Powyższą interpretację potwierdza paralelizm synonimiczny, który w. 17c tworzy z w. 17d. Na jego podstawie *martyria* odpowiada *en nomōi autou* (przez prawo Jego). R. Petraglio interpretuje nauczanie arcykapłana w ten sposób, że jego celem była pomoc Izraelitom w uświadomieniu sobie tego wszystkiego, co Bóg zrobił dla nich⁵³, chodziłoby więc o wzbudzenie w narodzie wybranym pamięci historiozbawczej.

Nauczycielskie zadanie Aarona obejmuje, obok nauczania Jakuba nakazów i przepisów Prawa, również oświecenie Izraela w/poprzez Prawo (Syr 45,17d). O zadaniu nauczania Jakuba nakazów Pana i Izraela Prawa Bożego mówi Mojżesz w błogosławieństwie wypowie-

⁵¹ Zob. H. Strathmann, *martys, martyreō, martyria, martyrion*, w: *Theological Dictionary of the New Testament*, red. G. Kittel, t. IV, Grand Rapids 1995, 485; A.A. Trites, *martyria*, w: *The New International Dictionary of the New Testament Theology*, C. Brown red., t. III, Grand Rapids 1992, 1040.

⁵² „But elsewhere the plur. *ta martyria* is used for the concrete statutes of the divine attestation from which the Mosaic Law proceeded” (H. Strathmann, 486).

⁵³ Zob. R. Petraglio, 126.

dzianym nad Lewim (zob. Pwt 33,10⁵⁴). Syrach zadanie powierzone lewitom odnosi jednak w swojej interpretacji jedynie do Aarona⁵⁵. Zmiana podmiotu, o której wyraźnie mówi Mędrzec, uwarunkowana jest jego poglądami dotyczącymi kapłaństwa – jego zdaniem lewici nie należą do grona kapłanów, a więc nie posiadają ich praw i obowiązków. Również Kpł 10,11 ukazuje nauczanie ustaw, które Bóg dał Mojżeszowi jako jedno z zadań kapłanów (por. Jr 18,18; Ez 7,26; Oz 4,4-6; Mi 3,11; Ml 2,6-7)⁵⁶.

Oświecenie Izraela, o którym mówi Mędrzec w 45,17d, musimy odczytać w świetle innych tekstów, w których pojawia się czasownik *photidzō*. W Syr 24,32 Syrach mówi o nauce, która będzie świecić jak jutrzenka. W Syr 34,17 podniesienie duszy i oświecenie oczu, którego dokonuje w życiu człowieka Bóg, tworzy paralelizm synonimiczny z daniem zdrowia, życia i błogosławieństwa. Oświecenie przez słońce porównane jest do napelnienia chwałą Bożą (zob. Syr 42,16). Na podstawie powyższych tekstów możemy stwierdzić, że dla Syracyclesa oświecenie nie było jedynie zwykłym rzuceniem światła – oświetleniem światłem czegoś lub zwykłym świeceniem ciał niebieskich (zob. Syr 43,9 i 50,7). Czynność ta posiada znaczenie i wymiar teologiczny. Podmiotem jej jest sam Bóg, a skutkami niezwykle ważne i wyjątkowo wielkie dary, jakimi zostaje obdarowany człowiek. W tej perspektywie oświecenie Izraela w/poprzez Prawo Boże jest obdarowaniem go wyjątkową łaską, dzięki której otrzymuje on wyjątkowe błogosławieństwo, które pozwala mu żyć pełnią szczęśliwego życia. Dzięki poznawaniu Prawa i oświecaniu nim życia wiernych, mogą oni odkryć sens ich życia, trudów, momentów ważnych dla ich życia. Prawo jawi się tu jako impuls do szukania sensu życia człowieka⁵⁷.

⁵⁴ R de Vaux pisze: „Tora należy do kapłana jak sąd do króla, rada do mędrca, wizja i słowo do proroka” (R. de Vaux, 369).

⁵⁵ Zob. H. Stadelmann, 277-278.

⁵⁶ Zob. C. Mopsik, 286; P.W. Skehan – A.A. Di Lella, 513.

⁵⁷ Por. R. Petraglio, 126.

Zdaniem J. Maiera nauczanie Prawa przez kapłanów odnosiło się przede wszystkim do kultu – określało granicę pomiędzy tym, co jest święte i tym, co jest profanum – tym, co jest czyste i nieczyste⁵⁸. J. Vella stwierdza, że wydaje się, że funkcja nauczycielska kapłanów była ich głównym zadaniem i, być może, nawet jedynym w początkach instytucji kapłaństwa. Powyższy pogląd uzasadnia analizą Pwt 33,8-10 oraz faktem, że pierwotnie przywilej składania ofiar nie był wyłącznym prawem kapłanów, lecz posiadały go głowy rodzin i królowie⁵⁹.

Syrach w 45,17 zestawia obok siebie funkcję sądowiczą i nauczycielską arcykapłana, nie oddziela ich i nie traktuje jako niezależne i autonomiczne zadania najwyższego kapłana, ale łączy je – uzależnia jedno od drugiego, ponieważ, zdaniem Mędrcy, dopełniają się one wzajemnie i łączą w jedno zadanie, które moglibyśmy określić jako formację Izraela. Władza sądownicza nie może zostać zredukowana jedynie do wygłaszania wyroków sądowych i rozstrzygania sporów. Sprawowanie władzy sądowniczej musi wiązać się z nauczaniem i wychowywaniem – formowaniem narodu w duchu Prawa. W ten sposób Prawo nie tylko obliguje do przestrzegania pewnych norm, które zostały przekazane przez Boga, lecz także edukuje, jeśli pomaga Izraelitom uświadomić sobie kim są i jak powinni żyć⁶⁰.

TROSKA O DOBRO NARODU

Ostatnim, choć nie mniej ważnym, zadaniem arcykapłana jest sprawowanie władzy nad ludem. Konsekwencją przymierza, jakie Bóg zawarł z Aaronem, było przede wszystkim, jak już wspomnieliśmy wcześniej, nadanie mu godności kapłańskiej, której oznaką był wspaniały strój

⁵⁸ Zob. J. Maier, 144.

⁵⁹ Zob. J. Vella, 192.

⁶⁰ Por. R. Petraglio, 126.

(por. Syr 45,7c-8a). Szata arcykapłańska nie była jednak, zdaniem Syracha, tylko znakiem jego urzędu kapłańskiego, lecz także symbolem jego władzy (dosł. *umocnił go atrybutami/znamięnami mocy/potęgi*; 45,8b)⁶¹. Występujący w tym stychu rzeczownik *ischys* bezpośrednio odnosi się do potęgi, mocy⁶², jedynie pośrednio, choć nie jest to do końca oczywiste, może być tłumaczony jako *władza*. O władzy arcykapłana *explicitie* jest mowa w Syr 45,24 b. W tekście tym władza, jaką otrzymał Pinchas, jest również konsekwencją przymierza, które Jahwe zawarł z nim (45,24a)⁶³. Związek pomiędzy przymierzem a nadaną najwyższemu kapłanowi przez Boga władzą nad przybytkiem i ludem jest bardzo wyraźny. Występujący w tekście greckim bezokolicznik czasu teraźniejszego *prostatain* jest infinitiwem celu, wynika z tego, że władza, jaką Bóg dał Pinchasowi, jest pierwszorzędnym zadaniem arcykapłana. Jak już wspomnieliśmy, odnosi się ona najpierw do sfery sakralnej oraz do władzy świeckiej nad Izraelem. Warto zwrócić uwagę, że Mędrzec, mówiąc o władzy, użył greckiego czasownika *prostataō*. Oznacza on nie tylko *rzządzić, panować*, lecz także *opiekować się*⁶⁴. Zadaniem więc Pinchasa i każdego następcy na jego urzędzie nie będzie tylko zwykłe władanie ludem, lecz opiekowanie się nim, szukanie jego dobra i troska o lud. Syrach odwołuje się tu do zawartej już w Starym Testamencie idei władcy – króla jako ojca narodu.

Ogólne stwierdzenia dotyczące władzy Aarona i Pinchasa zostają ukazane dokładniej w części Pochwały Oj-

⁶¹ R. Petraglio mówi o roli politycznej kapłanów, a przede wszystkim arcykapłana (zob. R. Petraglio, 122-123).

⁶² Zob. G. Braumann, *ischys*, w: *The New International Dictionary of the New Testament Theology*, C. Brown red., t. III, Grand Rapids 1992, 713; W. Grundmann, *ischyō, ischyros, ischys, katischyō*, w: *Theological Dictionary of the New Testament*, red. G. Kittel, t. III, Grand Rapids 1995, 397.

⁶³ Por. R. Petraglio, 146.

⁶⁴ Zob. H.G. Liddell, R. Scott, *A Greek-English Lexicon*, Oxford 1996¹⁰, 1526; J. Lust, E. Eynikel, K. Hauspie, *A Greek – English Lexicon of the Septuagint*, t. II, Stuttgart 1996, 405.

ców poświęconej Szymonowi (Syr 50, 1-21). Cała pierwsza część poematu poświęconego temu arcykapłanowi (Syr 50,1-4) skupiona jest właśnie na tym aspekcie jego posługi jako najwyższego kapłana⁶⁵.

Syr 50,1bc mówi o pracach budowlanych, które zostały wykonane na rzecz świątyni. Stychy te stanowią idealny paralelizm synonimiczny, w którym Mędrzec stwierdza, że Szymon, podczas pełnienia swojej posługi arcykapłańskiej, odnowił świątynię. Zagadkowy w. 1b (dosłownie *polatał dom*⁶⁶) zostaje wyjaśniony przez w. 1c *wzmocnił świątynię*. Opis prac budowlanych przeprowadzonych przez najwyższego kapłana rozpoczyna się od remontu świątyni (rzeczowniki *oikos* i *naos* odnoszą się do świątyni w swej całości – obejmują wszystkie jej części⁶⁷). Jest to skutkiem hierarchii zadań, które spoczywały na arcykapłanie. Jego pierwszym zadaniem było sprawowanie kultu i troska o sprawy z nim związane. Niewątpliwie świątynia zajmowała centralne miejsce w życiu liturgicznym, a co za tym idzie, stanowiła jednocześnie główny obiekt troski najwyższego kapłana.

Szymon nie tylko wzmocnił świątynię, lecz także *zbudował mur obronny podwójnej wysokości – wysokie otoczenie świątyni*. Rzeczownik *hieron*, który występuje w w. 2 nie oznacza zazwyczaj całej świątyni, lecz odnosi się do najważniejszej jej części, która była nazywana Święte Świętych⁶⁸. Jednak w czasach hellenistycznych, w których powstała księga Mądrości Syracha i jej tłumaczenie na je-

⁶⁵ Por. L.G. Perdue, 194-195.

⁶⁶ Rzeczownik *oikos* w odniesieniu do świątyni pojawia się w Syr 47,13, gdzie Syrach mówi, że Salomon postawił *dom Jego imieniu*, co stanowi paralelizm do *przybytek na wieki*. Syr 49,11-12 mówi, że Zorobabel i Jozue, syn Josadaka, *zbudowali dom – wzniesli święty przybytek Pana*. Również w 50,5 jest mowa o domu w odniesieniu do świątyni, która jest określona jako *dom zasłony*.

⁶⁷ Zob. G. Schrenk, *hieros, to hieron*, w: *Theological Dictionary of the New Testament*, red. G. Kittel, t. III, Grand Rapids 1995, 233.

⁶⁸ Zob. H. Seebass, *hieros*, w: *The New International Dictionary of the New Testament Theology*, C. Brown red., t. II, Grand Rapids 1992, 233.

zyk grecki, rzeczownik *hieron* był odnoszony również do całej świątyni⁶⁹, stąd pojawia się nieścisłość czy oznacza on najważniejszą część świątyni (Święte Świętych), czy też całą świątynię, a co za tym idzie, czy chodzi o mur otaczający świątynię, czy też jedynie Święte Świętych. Prace opisane w w. 2 posiadają wymiar militarny – obronny, podkreśla to rzeczownik *analēmma* (ufortyfikowany mur lub *forteca*⁷⁰). Na tej podstawie możemy wnioskować, że chodziło raczej o mur otaczający dziedziniec świątynny⁷¹. Powyższą interpretację potwierdza Józef Flawiusz, który w *Dawnych dziejach Izraela* mówi, że po zwycięstwie Antiocha nad Ptolemeuszami i zajęciu Jerozolimy, wydał on dekret, który zawierał między innymi nakaz udzielenia wszelkiej pomocy Żydom w odbudowie ich świątyni. List mówi o odbudowie wszystkich części świątyni, które wymagały remontu lub odbudowy (pismo Antiocha mówi o krużgankach)⁷².

O podobnych pracach budowlanych – wzniesieniu muru obronnego – mówi 2 Krn 32,5. Król Ezechiasz, wobec zagrożenia ze strony wojsk króla asyryjskiego Sennacheryba, naprawił mury i wznosił na nich wieże (por. Syr 48,17)⁷³. Również Nehemiasz wsławił się analogicznymi

⁶⁹ Zob. G. Schrenk, 233; H. Seebass, 234.

⁷⁰ G.J. Wightman uważa, że grecki rzeczownik *analēmma* oznacza element architektoniczny, który podtrzymuje mur lub nasyp podtrzymywany przez taki mur (zob. G.J. Wightman, *Ben Sira 50:2 and the Hellenistic Temple Enclosure in Jerusalem*, w: *Trade, Contact, and the Movement of Peoples in the Eastern Mediterranean*, red. S. Bourke, J.-P. Descœudres, FS J. Basil Hennessy, Sydeny 1995, 279).

⁷¹ Por. O. Mulder, *Simon the High Priest in Sirach 50*, 284; R. Petraglio, 389-390; R. de Vaux, 341.

⁷² Zob. *Ant XII.3*, 3 § 138-144. A także T.R. Lee, 234-235; R. Petraglio, 387-389; G.J. Wightman, 278-280.

⁷³ Por. A. Goshen-Gottstein, „Ben Sira’s Praise of the Fathers: A Canon-Conscious Reading”, w: *Ben Sira’s God. Proceedings of the International Ben Sira Conference Durham – Ushaw College 2001* (BZAW 321), Berlin – New York 2002, 262; J. Marböck, *Der Hohepriester Simon in Sir 50*, 219; O. Mulder, *Simon the High Priest in Sirach 50*, 329.

pracami architektonicznymi (Syr 49,13; por. Ne 2,11–4,17)⁷⁴. Odbudowa murów dokonana przez Ezechiasza i Nehemiasza dotyczyła murów całego miasta, wzmocnienie murów, które zostało przeprowadzone przez Szymona, odnosiło się jedynie do murów świątynnych⁷⁵.

Prace podjęte przez Szymona nie ograniczyły się jedynie do umocnienia i zapewnienia bezpieczeństwa świątyni. Został wykuty także bardzo duży zbiornik na wodę (50,3), który miał służyć mieszkańcom Jerozolimy w czasie oblężenia⁷⁶. Również w tej sferze działalności budowlanej Syrach odwołuje się jeszcze raz do prac wykonanych przez Ezechiasza, który *wybudował cysterny na wodę* (Syr 48,17d), dzięki którym Jerozolima mogła przetrwać oblężenie Sennacheryba⁷⁷. Pracom dokonanym przez Szymona Mędrzec przypisuje ogromne znaczenie. Wielki rozmach i doniosłość tych prac zostaje podkreślona przez wielkość zbiornika, który powstał; jego obwód był tak wielki, że autor porównał go z morzem (por. Syr 50,3b). Aby zrozumieć tę hiperbolę należy pamiętać, że zbiornik wody w Świętym Mieście był powodem chluby jego mieszkańców i wzbudzał zachwyt odwiedzających je⁷⁸.

Szymon podjął wszystkie te prace, ponieważ troszczył się o lud powierzony jego pieczy (*frontidzō*; por. Syr 8,13; 32,1; 41,12) i starał się ustrzec go przed upadkiem (50,4a). Celem jego działalności budowlanej było przygotowanie miasta na ewentualny atak wrogów i zapewnienie mieszkańcom Jerozolimy bezpieczeństwa

⁷⁴ R. Petraglio twierdzi, że w opisie prac budowlanych, których dokonał Szymon, Syrach nawiązał do działalności Jozjasza, o której mowa w 2 Krn 34,10. Na tej podstawie włoski egzegeta pyta, czy Syrach chciał przedstawić Szymona jako nowego Jozjasza? (por. R. Petraglio, 389).

⁷⁵ Por. O. Mulder, *Two Approaches: Simon the High Priest and YHWH*, 224; R. Petraglio, 389-390.

⁷⁶ Zdaniem O. Muldera zbiornik wody, o którym jest mowa w Syr 50,3 należy identyfikować z sadzawką Betesda (zob. O. Mulder, *Simon the High Priest in Sirach 50*, 110-115).

⁷⁷ Por. R. Petraglio, 390.

⁷⁸ Zob. R. Petraglio, 390-391.

w czasie napadu zbrojnego (w. 4b)⁷⁹. R. Petraglio twierdzi, że w. 4a można zinterpretować jeszcze w inny sposób. Zdaniem włoskiego egzegety upadek, o którym jest tu mowa, można odnieść nie do klęski militarnej, lecz do upadku moralnego. Jeśli zaproponowana interpretacja jest prawidłowa i właściwa, to zaangażowanie Szymona dotyczyłoby starań o wierność mieszkańców Jerozolimy Bogu⁸⁰. Komentarz R. Petraglio do Syr 50,4 jest interesujący, lecz ze względu na paralelizm upadek//oblężenie raczej trudny do przyjęcia, ponieważ wskazuje jednoznacznie, że nie chodzi o upadek moralny, ale o zwycięstwo wrogów⁸¹.

Prace budowlane, których dokonał Szymon podczas pełnienia urzędu arcykapłana, stawiają go w gronie wybitnych władców i przywódców narodu izraelskiego, takich jak wspomniany już Ezechiasz, Nehemiasz oraz Salomon (por. 47,13 i 50,1b)⁸².

PODSUMOWANIE

Syrach, odwołując się w Pochwale Ojców do postaci trzech arcykapłanów, nie jest zainteresowany pełnym ukazaniem ich posługi (funkcji, zadań i dokonań), lecz skupia się przede wszystkim na obronie urzędu najwyższego kapłana przed bezprawnymi roszczeniami osób, które ze względu na swoje pochodzenie (nie są członkami rodziny Aarona) uzurpują sobie prawo do pełnienia tego urzędu. Właśnie ten aspekt apologetyczny jest dominujący w pre-

⁷⁹ Por. R. Petraglio, 391-392.

⁸⁰ Zob. R. Petraglio, 392.

⁸¹ O. Mulder wskazuje na konkretne wydarzenia historyczne, do których Syr 50,4 może czynić aluzję. Po pierwsze, odwołując się do N. Petersa, odnosi się do zdobycia Jerozolimy przez Antiocha III lub oblężenia miasta przez Ptolemeusza IV. Zaznacza jednak, że możliwe jest również odniesienie do buntu Jazona za panowania Antiocha IV (zob. O. Mulder, *Simon the High Priest in Sirach 50*, 285).

⁸² Por. T.R. Lee, 18-19.235; J. Marböck, *Der Hohepriester Simon in Sir 50*, 219; R. Petraglio, 391; G. Sauer, 339.

zentacji Aarona, Pinchasa i Szymona. O zadaniach i funkcjach arcykapłanów Mędrzec mówi bardzo ogólnikowo i niemal na marginesie głównego wątku, znacznie więcej miejsca poświęca chwale i wspaniałości arcykapłanów. W ten sposób podkreśla i eksponuje ich rolę w społeczeństwie Izraela po powrocie z niewoli babilońskiej.

Syrach w swojej prezentacji zadań i funkcji arcykapłana jest świadkiem zmian, jakie dokonały się w tej sferze. Opisując Aarona i Pinchasa, Mędrzec mocno oparł się na przekazie biblijnym, choć można dostrzec w nim już pewne zmiany – interpretacje, które odzwierciedlają zadania i funkcje najwyższego kapłana z czasów współczesnych autorowi⁸³. Szymona przedstawia jako arcykapłana czasów powygnaniowych, który nie tylko kontynuował tradycyjne zadania i funkcje kultyczne arcykapłanów przedwygnaniowych, lecz także przejął część obowiązków, które spoczywały na królu jako władcy narodu⁸⁴. Syrach bardzo mocno uwydatnił i podkreślił zadania arcykapłana w stosunku do Prawa. Był on nie tylko jego nauczycielem, lecz także sprawował, dziś moglibyśmy powiedzieć, władzę sądowniczą – czuwał nad orzekaniem wyroków sądowych i aplikacją przepisów Prawa podczas procesów⁸⁵. Sprawując władzę sądowniczą, arcykapłan jednocześnie nauczał, tzn. zapoznawał lud z Prawem i uczył, jak ono powinno być przestrzegane. To połączenie funkcji sędziego i nauczyciela Prawa jest bardzo mocno podkreślone w dziele Syracha.

Zadania i funkcje arcykapłana i innych kapłanów nie dotyczą jedynie służby Bogu – kultu, ale także służą całej społeczności Izraela⁸⁶. Umieszczają one najwyższego kapłana jako pośrednika pomiędzy Bogiem i Jego ludem, który ma nie tylko przekazywać i wyjednywać łaski u Boga, lecz także budować relację wierni – Bóg poprzez sprawowanie kultu i nauczanie Prawa. Arcykapłan w miej-

⁸³ Por. T. Maertens, 107.

⁸⁴ Por. J.G. Snaith, 174.

⁸⁵ Por. H. Stadelmann, 277.

⁸⁶ Por. R. Petraglio, 126-127.

sce króla ma być znakiem opieki Boga nad narodem i jego roli ojcowskiej.

Riassunto

A differenza degli altri autori sapienziali, Ben Sira mostra un grande interesse per il culto in tutti i suoi aspetti. Questo non significa che egli era un sacerdote, probabilmente era un laico, per il quale questo aspetto di vita religiosa era molto importante.

Nell'Elogio dei Padri (Sir 44 – 50), tra illustri personaggi del passato, Siracide presenta tre sommi sacerdoti: Aaronne (Sir 45,6-22), Finees (Sir 45,23-26) e Simone, figlio di Onia (Sir 50,1-21). Nella presentazione di loro prevale l'aspetto apologetico – il Saggio difende il sacerdozio che, secondo lui appartiene alla famiglia di Aaronne, contro gli usurpatori che volevano appropriarsi dell'ufficio di sommo sacerdote. Questo é argomento principale dei testi dedicati ad Aaronne, Finees e Simone.

Ovviamente Ben Sira parlando dei sommi sacerdoti non poteva non dire niente sul loro ufficio e sulle loro attività. Il loro impegno fondamentale erano le celebrazioni liturgiche, e poi il potere giuridico e legato ad esso l'insegnamento della Legge. Questi due compiti si uniscono in un solo incarico che possiamo chiamare la formazione del popolo eletto. Siracide presenta anche il potere politico dei sommi sacerdoti, soprattutto di Simone. Egli si occupa dell'attività edilizia in Gerusalemme per proteggere la popolazione della città santa dai pericoli da parte dei nemici degli israeliti. In questo modo il sommo sacerdote sostituì il re nelle sue funzioni sociali.

*ks. Andrzej Piwowar
ul. Unii Lubelskiej 15
20-108 Lublin
email: andpiw@gazeta.pl*

KS. ANDRZEJ PIWOWAR (ur. 1970), kaplan Archidiecezji Warmińskiej. Studiował pod kierunkiem prof. M. Gilberta na Papie-

skim Instytucie Biblijnym w Rzymie (licencjat 2001) i Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim (doktorat 2006). Asystent w katedrze teologii Nowego Testamentu INB KUL, wykładowca języka greckiego Nowego Testamentu. Jest autorem podręcznika *Greka Nowego Testamentu. Gramatyka* (Kielce 2010). Polem jego badań biblijnych są księgi mądrościowe Starego Testamentu.